



■ Moskun paperikirstu tuo esiin asioita, joita Alekski Hihnavaaran ei ole muistettu, haluttu tai tiedetty liittää.

MOSKUN KIRSTU oikoo pirtti- puheita

■ Veikko Väänänen INARI

Sompiolainen erä- ja poromies, uudistalokas **Alekski Hihnavaara** eli **Mosku** (1882-1938) oli arvostettu ja luotettu henkilö, jolle aikalaiset vieropalkkista uskoivat porojensa myynnin. Hänet nimettiin poroaitatyönjohtajaksi ja aitivahdiksi, hänet haluttiin laatimaan perunkirjoituksia ja toimimaan uskottuna miehenä, hänet nimitettiin poliisiksi, hän auttoi kolttaa saamaan korvauksen heiltä kavalletuista poroista ja häntä suomalais-venäläisen rajatarkastuskomissio pöytäkirjoista kolttaa ja poroasioiden asiantuntijaksi.

Nämä tiedot Moskusta eivät ole pirttipuheita, vaan poimittu virallisista asiakirjoista, kirjeistä ja muistiinpanoista.

Tarinoiden suoraviivainen, kovaotteinen, raaka ja siksi pelätty ja vihattu poroosvo muuttuu faktan valossa eri mieheksi. Tarinoita ja tietoa vertaamalla herää kysymys, oliko Moskun suurin pahuus ja synti siinä, että hän oli fyysisten ja henkisten lahjojensa ansiosta menestynyt.

– Moskua tutkittaessa on kuunneltu liikaa tarinoita. Dokumentteja ei ole etsitty eikä ainakaan kysytty, sanoo Sodankylässä asuva Alekski Hihnavaaran tyttärenpoika **Tapani Hietanen**.

Hän viittaa **Sakari Kännön** vuonna 1992 ilmestyneeseen Mosku -kirjaan, **Veli-Pekka Lehtolan** Wallenius-elämäkertaan ja pitkään tekeillä olleeseen **Heikki Huttu-Hiltusen** koltadokumenttiin. Siinä on luvattu antaa Moskusta väkivaltaisen ja bruttaali kuva.

Kännö pyrki neutraaliin kerrontaan ja päätyi Moskun lievään romantisoituihin. Kirja oli pohjana **Tapio Suomisen** elokuvalle, jossa **Kai Lehtinen** Moskuna tuo kiistellyn



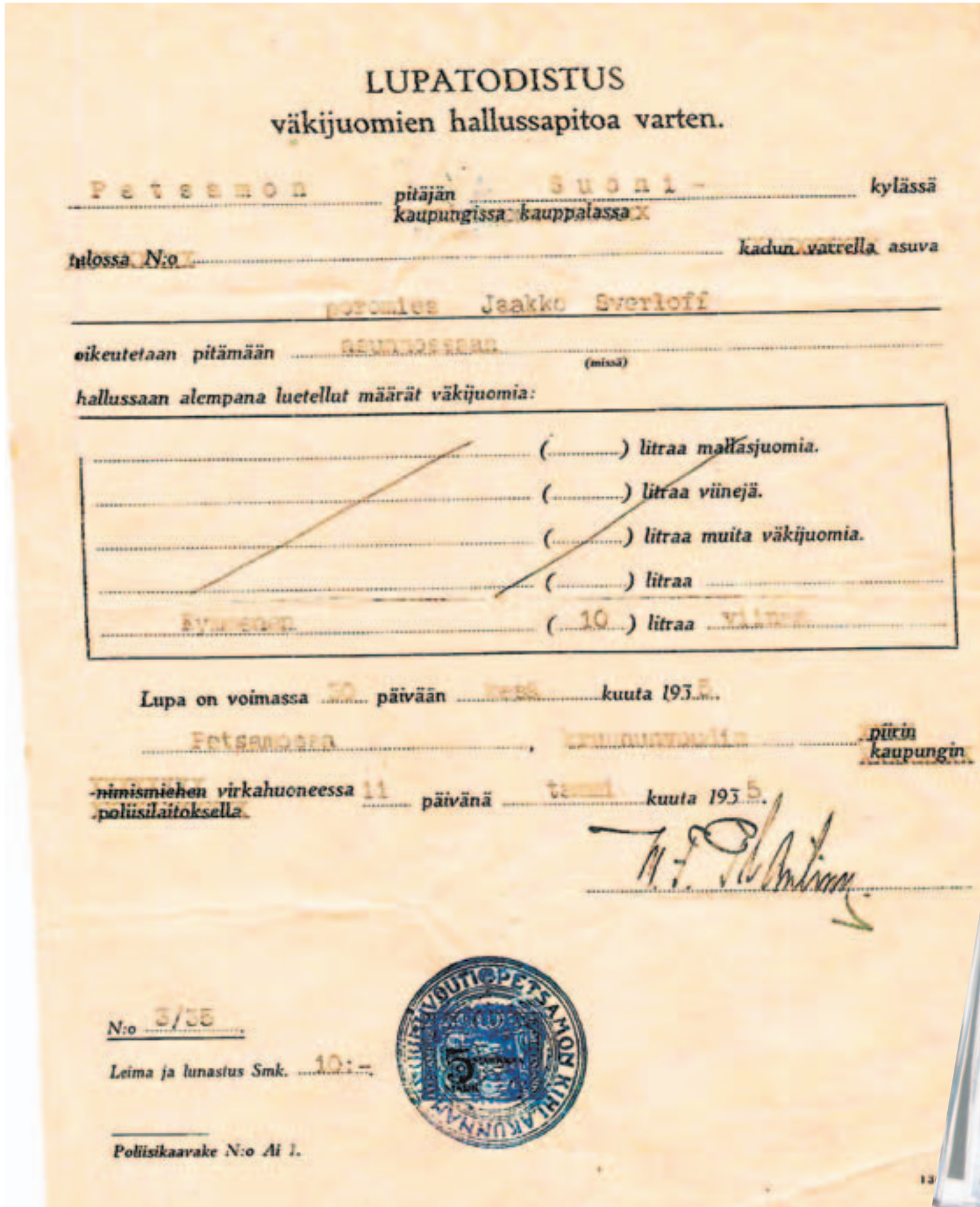
■ Moskun kirstussa ovat säilyneet muiden muassa inarilaisten poromiesten valtakirjat ja kirjeet koskien porojen myyntiä ja muita asioita.

legendan ansiokkaasti nyky-yleisön mielikuviiin.

Tapani Hietanen on koonnut isoisänsä koskevia dokumentteja vuodesta 1997 ja sanoo, että tositarina Aleksander "Mosku" Hihnavaarasta on vielä kirjoittamatta. Toinen juttu on, vetäisikö se mielenkiinnossa vertoja pirttipuheille ja löytäisikö siitä meriittiä seminaarinen asiantuntijoille tai dokumentintekijöille.

Lehtikasa kätki paperit

Moskun emännän **Marin** tytär **Rauha Koski** kapusi kesällä 1982 Moskussa aitan vintille ja unohti tutkimaan nurkassa ollutta lehtikasa. Se oli ollut vintillä iät ja ajat eivätkä siihen olleet kiinnittäneet huomiotaan edes



■ Mosku suunnitteli vuonna 1935 kestäkievarin perustamista ja teki toimilupaa odotellessaan ennakkoon viinaostoksia Petsamosta. Hän hankki kolttaväärtilleen Jaakko Sverloffille luvan säilyttää talossaan etukäteen ostettuja viinaksia. Kievarilupaa ei tullut, mutta 70 vuotta myöhemmin Suomessa myydään Mosku-vodkaa.



talossa sodan aikana käyneet partisaanit ja saksalaiset. Mosku jäi kumpaisiltakin polttamatta.

Kasan alta paljastui yllättäen puukirstu, joka oli täynnä kellastuneita papereita virallisista leima- ja vahasnettiasiakirjoista pykälyspuseron taskussa nuhaantuneisiin vihkoihin. Kirstu sisälsi Alekski Hihnavaaran henkilökohtaisen arkiston, joka paitsi antaa tietoa Sompion suurmiehestä, herättää kysymyksiä, joihin vastaukset voi löytää vain jatkamalla jälkien vuotelta muihin arkistoihin.

Tapani Hietanen on koonnut ja saanut muutakin Moskun elämää sivuavaa dokumenttiaineistoa. Jokin aika sitten Oulun seudulla asuva **Kyösti Tolvanen** toimitti Hietaselle hallussaan olleen Petsamon kunnan

henkikirjan vuodelta 1943.

Petsamon kihlakunnan nimismiehen **W.F. Plantingin** 31.7.1944 vahvistama henkikirja osoittaa, ettei Petsamoa oltu tyhjennetty tuossa vaiheessa. Väkiluvuksi on kirjattu 5514 henkeä.

Hietanen on verrannut henkikirja julkuudessa olleisiin "dokumenttitarinoihin" ja tehnyt löytöjä.

Henkilö, joka muistelee syntyneensä perheensä pakoillessa talven Moskun opastamaa, Lapin I rajavartiopataljoonan komentajan **Kurt Martti Walleniuksen** johtamaa porovarkaiden etsintä- ja kostopartiota, on syntynyt heinäkuun lopulla 1920. Mainittu kostoretki tehtiin 13.-30.9.1919. Kirjasta löytyy hengissä myös partisaanien tappamaksi muisteltu koltta ja niin edelleen.

V. Mattus luotti Moskuun

Moskun arkistosta löytyy muistivihko, johon mies on kirjannut syksyn 1919 kolttaretken aikana **Jauru-Mitrillä** takavarikoitua parkittua ja purkataljait ja niiden omistajat. Nimia on lukuisia, joten pelkäästään omaan piikkiin ei takavarikoita tehty.

Kirstussa on valtakirjoja, joilla esimerkiksi inarilaiset poromiehet valtuuttivat Moskun valvomaan etuajan Kemin palkisen pykälyksissä. Muistivihot poromerkkeineen ja merkintöineen kertovat, että Mosku täytti valtuutukset.

"Valtakirja A. Hihnavaaralle 21. päivänä alkavassa Keminpalkisen pykälyksessä alla kuvatuissa merkeissä poroja myytä ja rajoja minulle postissa lähettää. Vuomaselässä 16.1.1909". Näin kirjoitti inarilainen **V. Mattus**, valtakirjassa kuusi poromerkkiä ja kaksi todistajaa.

21.1.1932 on päivätty inarilaisen **A. Hieta-**

järven valtakirja, jossa Mosku valtuutetaan muuttamaan rahaksi viidestä merkistä mahdollisesti löytyvät porot ja ottamaan rahoista "vaivansa ja kulunsa".

Inarijärven Hiiriniemessä asunut **A. Seurujärvi** on kirstun kirjeen mukaan saanut tietää itsellään ja Moskulla lähemmäs olleista poromerkkeistä ja kuullut jonkun epäilevän josko yksi "käppyrä vuorsana puremani ja omaksi luulemani härkä" onkin Moskun. Seurujärvi, joka selittää vuorsan korvan ehkä "rupineen", katsoo parhaaksi lähestyä sompiolaista. Hän esittää, että voisi ostaa puremansa ja hoitamansa härän puolelta hinnalla, "mutta jos ei kelpaa niin tehdään sitten oman tunteen mukaan".

Mitä lienee Mosku vastannut. Kirje kuitenkin osoittaa, että hänen kanssaan haluttiin sovun säilyvän.

Mystinen lääkärintodistus

Moskun kirstu sisältää joukon K. M. Walleniuksen hänelle lähettämiä kirjeitä.

Siellä ovat pöytäkirjat hänen nimitysmisestään aitivahdiksi, aitivahdiksi, uskotuksi mieheksi valvomaan eräitä perimyksiä, asiakirjat ja tarkka maksukirjanpito



■ Alekski "Mosku" Hihnavaara (1882 - 1938) oli yliverinen erämaassa ja aikalaisessaan yhteiskunnassa. Näihin asti hänet on tultu tuntemaan enemmän erämaihin sijoittuvien tarinoiden perusteella.

Matti Matinpoika Ponkun kanssa tehdystä talokaupasta, miesten "sudenpyyntihtiön" räätin sekä väkijätkä kättyjen käräjöintien pöytäkirjoja.

Kun on kerrottu kuinka Wallenius nimitti Moskun Sompion yksityiseksi poropoliisiksi, kirstusta löytyy Oulun läänin kuvernöörin lääninkanslian jo 25.9.1911 päivätty asiakirja, jossa uudistalokas Alekski Hihnavaara nimitetään "suostumukseen mukaan" Sodankylän itäisen nimismiespiirin poliisikonstaapelin toimeen.

Mosku seurasi tehtävästä jättäytyneitä **Salmo Paloa**.

2.8.1927 "Neljä paikallinen tarkastuskomissio" lähestyy Moskuja ja on kokouksessaan päättänyt pyytää tätä asiantuntijaksi Kurtilta Tuntajokea ylös ja sieltä Venäjän Hirvasjärvelle ja Jounin kylään tehtävälle tarkastusmatkalle. Sille Mosku ei anginaan sairastuttuaan pystynyt.

Moskun arkisto jättää myös arvoituksia. Kemijärvellä 24.6.1909 päivätty lääketieteen lisensiaatti **Gösta Himasen** laatima, sinetöitynä ollut lääkärintodistus toteaa Moskun "lujatekoiseksi ja sisällemiltään terveeksi".

Mihin 27-vuotias Alekski Hihnavaara tarvitsi tai mihin häneltä tuolloin vaadittiin lääkärintodistusta? Noihin aikoihin Mosku oli jo ollut savotoilla ja Keminkylän aitivahdiksi alko. Niissä töissä ei lääkärintodistusta tarvittu. Poliisimittymyskin oli reilun kahden vuoden päässä, joten sen ei luulisi olleen vielä viireillä.

Isänmaallisenä tunnettu Mosku on liitetty joskus kaiken muun ohessa Suomen itärajantakaisen sotilastiedusteluun. Lääkärintodistusta ei voi noihin legendoihin liittää, elettehän silloin vielä keiserri **Nikolai II:n** aikaa, ensimmäinen maailmansota oli tulevaisuutta, samoin Suomen itsenäisyys.

"Kasan alta paljastui yllättäen puukirstu, joka oli täynnä kellastuneita papereita."



■ Tapani Hietanen on koonnut isoisänsä elämään liittyvää aineistoa vuodesta 1997. Tässä hän tutkii lainaksi saatua vuoden 1944 Petsamon henkikirjaa.

Moskulla oli kolttaväärtejä

Moskun tuleminen kirjojen lehdille ja legendana valkokankaalle on nostanut esille kolttien parissa kytevä vihamielisyyden häntä kohtaan. Kuinka paljon tunteessa on toden ja kuinka paljon tarinamiesten tuotosta, sopii kysyä tilanteesta, jossa raakalaiseksi leimattu Mosku ja muutkaan ajan osalliset eivät voi enää puolustautua ja todistaa haudan takaa.

Moskun kirstu sisältää joitain dokumentteja, jotka kertovat hänellä olleen myös ystäviä - tai ainakin väärttejä - kolttien parissa. Yksi tällainen oli suonikyläläinen **Jaakko Sverloff**, jolle Mosku hankki 11.1.1935 nimismiehitä luvan pitää hallussa kymmentä litraa viinaa. Kyse oli Moskun viinoista, jotka hän osti ennakkoon hakiessaan oikeuksia kestäkievarin perustamiseen. Lupaa ei lopulta tullut ja Mosku haki myöhemmin Sverloff-

fin säilyttämät viinat.

Pienenä sivuhuomautuksena, että 70 vuotta myöhemmin Alkossa alettiin myydä Mosku-vodkaa.

Hiljattain edesmennyt **Matti Sverloff** kertoo kirjassaan "Suonjelin saamelaisen perintö", kuinka kenraali Walleniuksen Petsamon matkalla vuonna 1920 mukana ollut Mosku auttoi **Makri Gauriloffia** saamaan korvauksen eräiden suomalaisten suojeluskunnan nimiin lainaamista yhdeksästä porohästä, jotka oli tosiasiansa tapettu ja lihoista osa myyty Norjaan. Mosku oli tavannut porovarkaitten raidon ja nämä määrättiin pidettäväksi.

Matti Sverloffin kirja ei muutoin kehuskele Moskuja, vaikkakaan ei suoraan nimittelen häntä kirjassa muisteltujen julmien tapaus-ten osalliseksi. Kirjassa on maininta Paatsjo-